

технологіями та креативністю, пошуком новаторських і творчих ідей. Відбувається презентація професійного рівня виконавців і музичних колективів, формується творча взаємодія в контексті нової системи комунікації та нової моделі культурного життя. Музичні фестивалі позитивно впливають на збереження культурної спадщини, пропаганди національних та світових цінностей. Перспективи подальших розвідок можуть бути пов'язані з узагальненням досвіду фестивального руху певних регіонів України, участі студентської молоді в збереженні та примноженні загальнолюдських цінностей засобами музичного мистецтва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Большая советская энциклопедия. Гл. ред. О. Ю. Шмидт. [1-е изд.]. Т. 1-65. СССР. М. : «Сов. энциклопедия». 1990.
2. Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика: монографія. Суми : ВВП «Мрія». 2010. 516 с.
3. Міshedченко В. Формування музично-естетичної культури учнів початкової школи засобами музичного фольклору. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. Миколаїв. 2017. С. 166–172.
4. Падалка Г. М. Естетична культура майбутніх учителів та умови її формування / Г. М. Падалка // Вища і середня педагогічна освіта. К., 1991. Вип. 15. С. 56–61.
5. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти : навч. посіб. / Володимир Черкасов. К. : ВЦ «Академія», 2016. 240 с. (Серія «Альма-матер»)

REFERENCES

1. *Bol'shaya sovetskaya entsiklopediya*, (1990). [Great Soviet Encyclopedia]. Moscow.
2. Lobova, O. V. (2010). *Formuvannya osnov muzychnoyi kul'tury molodshykh shkolyariv: teoriya ta praktyka*. [Formation of the basics of musical culture of junior schoolchildren: theory and practice]. Sumy.
3. Mishedchenko, V. (2017). *Formuvannya muzychno-estetichnoyi kul'tury uchniv pochatkovoyi shkoly zasobamy muzychnoho fol'kloru*. [Formation of musical and aesthetic culture of primary school students by means of musical folklore] Mykolaiv.
4. Padalka, H. M. (1991). *Estetychna kul'tura maybutnikh uchyteliv ta umovy yiyi formuvannya*. [Aesthetic culture of future teachers and conditions of its formation]. Kyiv.
5. Cherkasov, V. F. (2016). *Teoriya i metodyka muzychnoyi osvity*. [Theory and methodology of music education]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва та методики музичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні, теорія і методика музичної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

CHERKASOV Volodymyr Fedorovich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Department of Music Art and Methods of Music Education of Centralukrainian Volodymyr Vinnichenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: formation and development of music-pedagogical education in Ukraine, theory and methods of music education.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2021 р.

УДК 374,7-022.33

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-192-31-35

БАЛАНУЦА Олександр Олександрович –

кандидат економічних наук,

Надзвичайний і Повноважний Посол України в Кувейті

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-3470-9486>

e-mail: balanutsa.alex@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ «БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА»

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Розуміння нескінченності світу мислителями минулого спрямовувало їх думки до ідеї нескінченності пізнання як сутнісної властивості людини. В процесі поглиблення і розширення знань про природу і світ, вироблявся механізм накопичення знань від стадії безпосередньої

передачі досвіду до стадії інституціоналізації процесу. Розвивається ідея безперервної освіти, долаючи низку етапів – від появи самого терміну в педагогіці до усвідомлення суспільством соціальної потреби у безперервній освіті.

Сьогодні, запит на безперервну освіту передусім пов'язаний з процесами

глобалізації й соціально-економічними, соціокультурними і геополітичними трансформаціями, які викликані нею. Вони стосуються усіх сфер життєдіяльності людини, залишаючи відкритим питання про зміну самої людини, вимагають нових підходів до оцінки її ролі у сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безперервна професійна освіта, її теорія та практика стали предметом дослідження вітчизняних науковців: В. Андрущенко, С. Архипової, О. Барабаш, І. Беха, І. Зязюна, В. Козакова, В. Кременя, Н. Муқан, Н. Ничкало, О. Романовського, Л. Сігаєвої, С. Сисоєвої, М. Солдатенка, М. Чобітька, О. Шапран та ін.

Серед робіт українських авторів слід згадати, перш за все, монографію М. Степка, Б. Клименка, Л. Товажнянського [16] та роботу А. Добридень [6], у яких розглядаються питання освіти на всіх етапах життєдіяльності в контексті вимог та перспектив розвитку Болонського процесу. Однак, зауважимо, що сутність феномену «безперервна освіта» не можна розглядати лише в цьому напрямку, адже досліджуване поняття є більш масштабним утворенням. Також безперервну освіту в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України розглянуто у статті І. Мартинюка [10]. Однією з перших спроб дослідження феномену «безперервна освіта» у філософському контексті є розвідка П. Давидова [4], яку втім, у зв'язку з її невеликим обсягом, важко назвати завершеним дослідженням сутності досліджуваного поняття.

Мета статті – розглянути основні підходи та принципи розуміння сутності феномену «безперервна освіта».

Виклад основного матеріалу дослідження. З середини минулого століття, безперервна освіта відома як наукова категорія, що відображає і організаційну систему освіти, і сам процес. Оновлення знань, зокрема професійних, зміст відповідного навчання і перенавчання спочатку визначається потребами економіки в професійних фахівцях. Акцентування уваги на цих завданнях відсовує на другий план ідею розвитку особистості, її моральне виховання. Первинна ідея безперервної освіти – кваліфікаційне, професійне зростання впродовж усього життя – вже не є такою ж очевидною, як у недалекому минулому. Основне завдання безперервної освіти: спрямування людини до саморозвитку, готовності створювати, розвивати і мобілізувати внутрішні ресурси

на особистісне вдосконалення в широкому діапазоні моральних, загальнокультурних, соціальних, комунікативних, професійних якостей. Це повинно стати основною потребою суспільства і турботою самої людини. У цьому контексті проявляється новий принцип безперервної освіти – суб'єктна орієнтованість освітнього процесу, від якого повинні відштовхуватися реформи закладів освіти і освітніх практик [11, с. 5].

Починаючи з Е. Ільєнкова [7], який звернув увагу на сучасних школярів, які знають значно більше, ніж Сократ, «але чи мислять вони як він?», вітчизняна школа стала долати традиціоналізм в освіті: ми почали «вчити вчитися».

Ідея безперервної освіти поступово наповнювалася новим змістом, набуваючи усе більш виразних контурів складної системи, яка сформувалася як різноманіття взаємодіючих соціальних інституцій, здатних задовольнити потребу будь-якої людини в процесі безперервної освіти й самоосвіти.

Нині безперервна освіта частіше розглядається як система державних і недержавних освітніх організацій, що здійснюють узгоджену взаємодію на усіх рівнях освітнього процесу для надання особистості права і можливості отримати будь-який вид освіти, переходити від одного виду до іншого упродовж усього життя. Системність забезпечується послідовністю і спадкоємністю змісту освіти, узгодженістю дій освітніх організацій, влади, громадянського суспільства, усіх структур, які так або інакше беруть участь в реалізації освітнього процесу.

Перейдемо до питання методології вивчення феномену «безперервна освіта».

Безперервна освіта сьогодні виявляє себе як значущий феномен педагогічної науки і освітньої практики. Різні сторони цього феномену стали предметом інтенсивного наукового інтересу. Дослідників цікавить його специфіка в швидкоплинних соціокультурних умовах: в умовах ринкової й інноваційної економіки, постіндустріального суспільства, інформаційного «вибуху», постмодерністської культури, нових викликів часу, глобалізації. Ця специфіка фіксується у видах безперервної освіти, що поширюються, у варіативних способах і формах її здійснення, в її багатогранному впливі на діяльність і особистісні якості людини, що відображено в темах наукових публікацій і досліджень [15].

Безперервну освіту дослідники відносять до суб'єктів різних соціально-професійних груп. Серед них: студенти,

педагоги, інженери, менеджери, лікарі, офіцери, співробітники органів внутрішніх справ тощо. Іноді склад таких груп представлений широко і невизначено: чиновники, держслужбовці, робітники, іноземні громадяни, батьки, інваліди, засуджені, жінки, інтелектуальна еліта, безробітні, незайняті громадяни, пенсіонери, соціально незахищені (випускники дитячих будинків, біженці, мігранти) тощо.

Слід зауважити, що серед досліджень є такі, у яких заявлено провідний підхід до вивчення безперервної освіти, що дозволяє судити про пріоритетну методологічну позицію автора. Зазвичай, цей підхід пов'язаний з методологією вивчення освіти в цілому, що виступає як родове поняття по відношенню до безперервної освіти як поняття видового. Передусім, виділяється інтеграційний підхід, який, починаючи з 90-х років ХХ століття, стає популярним у педагогічних дослідженнях; робляться спроби визначити його суть і передумови становлення.

При різноманітності форм і методів навчання, як і раніше, залишається актуальним питання «чому учити?», поставлене ще Аристотелем, тому, що служить моральності або «досягненню найкращого життя», «вправляти в тому, що придатне в практичному житті, або в тому, що спрямовує до добродетності, або, нарешті, в тому, що відноситься до абстрактного знання» [2, с. 629].

Дослідник В. Куц стверджує, що «незважаючи на значні знання про різні етапи і форми навчання впродовж життя, уявлення про безперервність освіти:

а) значною мірою має спонтанний характер;

б) не повною мірою забезпечено сучасними відомостями про природу пізнавальних процесів людини;

в) багато в чому зредуковане до суто соціального, прагматичного розуміння.

Появи неklasичної методології дослідження навчання протягом життя слід шукати на перетині різних галузей знання, оскільки вона повинна набути міждисциплінарного характеру» [8].

Оновлення методів вивчення безперервної освіти обумовлене також зростаючою увагою сучасного гуманітарного знання до питань методології, зокрема, до постановки проблеми взаємозв'язку раціоналістичної і феноменологічної методології [3, с. 229].

Також оновлення може бути пов'язане й з більш активним зверненням дослідників

безперервної освіти до біографічного методу. Біографічний метод – це комплексний метод вивчення особистості. У вітчизняній науці про цей метод писав М. Рибніков [14]. На заході даний метод застосовувався в дослідженнях наукової школи Чикаго в 40-х роках ХХ століття. «Особливістю біографічного методу можна вважати значну сфокусованість на унікальних аспектах життєдіяльності людини (іноді – групи, організації) і на суб'єктивному, особистісному підході до опису людського життя, кар'єри тощо. Провідним при використанні даного методу є документальний або усний опис події, тобто та інформація, яку в медицині називають суб'єктивним анамнезом», – пише І. Дев'ятко [5, с. 40–43]. На доцільності використання біографічного методу акцентував увагу Б. Ананьєв: «Біографіка, якщо можна так назвати по аналогії з онтогенетикою, базується на матеріалістичному розумінні особистості як об'єкта і суб'єкта суспільних відносин, суб'єкта і об'єкту спілкування, суб'єкта суспільної поведінки – носія моральної свідомості» [1].

Суголосної позиції дотримується Н. Логінова, яка вважає, що: «Біографічний метод оперує даними про об'єктивні події і суб'єктивні переживання особистості в різних життєвих обставинах, на підставі чого дозволяє робити висновки про характер, самосвідомість, життєву спрямованість, талант і життєвий досвід особи. Усі ці структури відносяться до особистісно-біографічних і не можуть бути зрозумілими у відриві від реального життєвого шляху людини, а, отже, без біографічного методу» [9, с. 103–109].

Сучасний етап розвитку безперервної освіти дозволяє виокремити ознаки єдності процесу її формування, що обумовлено:

– перетворенням безперервної освіти на об'єкт наукового дослідження;

– створенням наукової бази безперервної освіти, комплексною взаємодією наук про суспільство і людину;

– гуманітаризацією освіти в центрі якої знаходиться навчання і виховання особистості.

Основою процесу безперервної освіти стають такі принципи, як: спадкоємність і послідовність, врахування соціальних, економічних і політичних вимог, територіальних особливостей, культурних запитів населення. Кожен із цих принципів діє в усіх структурах безперервної освіти, об'єднуючи суб'єктів навчання тими цілями, які формулюються в ході еволюції самої

освіти і змінами, які відбуваються в соціумі.

У безперервній освіті категорія спадкоємності особливо важлива. Саме вона стає базовою основою безперервності, що, в свою чергу вимагає і вибір специфічних методів дослідження.

Однією з умов спадкоємності в навчанні є подолання розриву між різними ланками освіти. Положення про те, що для цього потрібна цілкова відповідність методів навчання віковим можливостям дітей викликає сумнів, бо науковцями (В. Давидовим, Л. Занковим, Л. Петерсоном, Д. Ельконіним) доведено, що, зокрема, молодші школярі демонструють вищий рівень можливостей ніж це було прийнято в традиційній педагогіці. Діти молодшого шкільного віку виявляють здатність до теоретичного мислення, готовність критично мислити, аналізувати і синтезувати, готовність до рефлексії, уміння складати внутрішній план дій.

Для забезпечення спадкоємності по «горизонталі» і по «вертикалі» потрібні постійні контакти між викладачами суміжних дисциплін початкової, основної і старшої школи, які повинні керуватися вимогами, що висуваються на різних етапах освіти, долати неузгодженість в підручниках і програмах початкової і основної школи, готувати учнів до менш безболісного переходу на наступний етап навчання.

Трансформація поняття «безперервна освіта» переконує нас у тому, що йдеться передусім про освіту дорослих, яка нині розглядається як підсистема безперервної освіти, починаючи з дитинства і закінчуючи дорослим життям, адже в період науково-технічної революції є очевидним, що загальноосвітньої і професійної підготовки, отриманої в юності недостатньо. Безперервна освіта повинна проходити крізь усе життя [12].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. На основі вивчення проблеми спадкоємності ми будемо дотримуватись означення спадкоємності поданого у роботі В. Просвірка. Під «спадкоємністю» ми розуміємо здійснення процесу поступального розвитку людини на кожному етапі системи безперервної освіти, яка базується на генетичному зв'язку етапів навчання і розвитку дитини, що здійснюється з опорою і врахуванням новоутворень попередніх етапів в наступних і побудови системи умов, що сприяють комфортному переходу з одного ступеня освіти на наступний, дозволяють усебічно розвивати особистість дитини з урахуванням

індивідуальних особливостей суб'єктів освітньої діяльності [13, с. 15].

Отже, технологія спадкоємності – це реалізація системного підходу в побудові освітнього процесу, використання комплексу методів і прийомів, що забезпечують поступальний перехід дітей і учнів з одного рівня освіти на наступний, створюючи умови для всебічного розвитку особистості дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей. Ця технологія зумовлює єдність і взаємозв'язок як по вертикалі, так і по горизонталі усіх етапів освітнього процесу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. Л. : Издательство Ленинградского университета, 1968. 338 с.
2. Аристотель. Сочинения: в 4 т. / Аристотель. М. : Мысль, 1983. Т. 4. С. 629.
3. Багрова Н. В. Предмет культурологического исследования как проблема отечественной гуманитаристики / Н. В. Багрова // Известия Алтайского государственного университета. 2012. № 2–1 (74). С. 228–233.
4. Давидов П. Г. Безперервна освіта – вимоги часу чи нова філософія освітньої діяльності / П. Г. Давидов // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган Барановського: Науковий журнал. Серія: Гуманітарні науки. 2010. № 2. С. 170–175.
5. Девятко И. Ф. Методы социологического исследования / И. Ф. Девятко. Екатеринбург: Изд-во Урал, унта, 1998. 208 с.
6. Добридень А. В. Навчання впродовж життя в контексті Болонського процесу / А. В. Добридень // Вища освіта України. 2008. Т. 1(8). Дод. 3: Темат. вип. «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 90–97.
7. Ильенков Э. В. Об идолах и идеалах / Э. В. Ильенков. М. : Политиздат, 1968.
8. Куц В. А. Непрерывное образование – опыт саморефлексии / В. А. Куц // Непрерывное образование: XXI век (электронный ресурс). 2013. № 4. С. 1–14. URL: <http://11121.petrstu.ru/journal/atricle.php?id=2164> (дата звернення: 12.01.2021)
9. Логинова Н. А. Жизненный путь человека как проблема психологии / Н. А. Логинова // Вопросы психологии. 1985. № 1. С. 103–109.
10. Мартинюк І. В. Безперервна освіта в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України / І. В. Мартинюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. –

2009. № 9(172). С. 20–25.

11. Непрерывное образование: методология, технологии, управление: коллективная монография / под ред. Н. А. Лобанова, Л. Г. Титовой, В. В. Юдина. Ярославль: РИО ЯГПУ, 2018. 298 с.

12. Просвиркин В. Н. Преемственность в системе непрерывного образования / В. Н. Просвиркин. Москва: Научная цифровая библиотека PORTALUS.RU. 25 октября 2007. URL:

https://portalus.ru/modules/shkola/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1193320800&archive=1196814959&start_from=&ucat=& (свободный доступ). Дата доступа: 14.01.2021.

13. Просвиркин В. Н. Технология преемственности в системе непрерывного образования: автореферат дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / В. Н. Просвиркин. М., 2008. 39 с.

14. Рыбников Н. А. Биографический метод / Н. А. Рыбников. М., 1918. 18 с.

15. Роботова А. С. О некоторых вопросах методологии изучения феномена «непрерывное образование» / А. С. Роботова // Непрерывное образование: XXI век: научный электронный ежеквартальный журнал. 2014. Вып. 2 (6). С. 1–15. URL: <http://LLL21.petsu.ru> (дата обращения 20.12.2020 г.).

16. Степко М. Ф. Болонский процесс і навчання впродовж життя: монографія / М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. Товажнянський. Х. : НТУ, 2004. 112 с.

REFERENCES

1. Anan'yev, B. G. (1968). *Chelovek kak predmet poznaniya*. [Man as a subject of knowledge]. Leningrad.

2. Aristotel', (1983). *Sochineniya: v 4 t.* [Works: in 4 volumes]. Moscow.

3. Bagrova, N. V. (2012). *Predmet kul'turologicheskogo issledovaniya kak problema otechestvennoy gumanitaristiki*. [The subject of cultural research as a problem of national humanities].

4. Davydov, P. H. (2010). *Bezperervna osvita – yumohy chasu chy nova filosofiya osvity diyal'nosti*. [Continuous education – the requirements of time or a new philosophy of educational activity]. Donetsk.

5. Devyatko, I. F. (1998). *Metody sotsiologicheskogo issledovaniya*. [Methods of sociological research]. Yekaterinburg.

6. Dobryden', A. V. (2008). *Navchannya vprodovzh zhyttya v konteksti Bolons'koho protsesu*.

[Education during life in the context of the Bologna process]. Kiev.

7. Il'yenkov, E. V. (1968). *Ob idolakh i idealakh*. [About idols and ideals]. Moscow.

8. Kuts, V. A. (2013). *Nepreryvnoye obrazovaniye – opyt samorefleksii*. [Continuous education – the experience of self-reflection].

9. Loginova, N. A. (1985). *Zhiznennyy put' cheloveka kak problema psikhologii*. [Life path of a person as a problem of psychology]. Moscow.

10. Martynyuk, I. V. (2009). *Bezperervna osvita v suchasnykh umovakh sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*. [Continuous education in modern conditions of socio-economic development of Ukraine]. Luhansk.

11. *Nepreryvnoye obrazovaniye: metodologiya, tekhnologii, upravleniye: kollektivnaya monografiya*, (2018). [Continuing education: methodology, technology, management]. Yaroslavl'.

12. Prosvirkin, V. N. (2007). *Preyemstvennost' v sisteme nepreryvnogo obrazovaniya*. [Continuity in the system of continuous education]. Moskva.

13. Prosvirkin, V. N. (2008). *Tekhnologiya preyemstvennosti v sisteme nepreryvnogo obrazovaniya*. [Technology of continuity in the system of lifelong education]. Moskva.

14. Rybnikov, N. A. (1918). *Biograficheskiy metod*. [Biographical method]. Moskva.

15. Robotova, A. S. (2014). *O nekotorykh voprosakh metodologii izucheniya fenomena «nepreryvnoye obrazovaniye»*. [On some questions of the methodology of studying the phenomenon of «continuous education»]. Moskva.

16. Stepko, M. F. (2004). *Bolons'ky protses i navchannya vprodovzh zhyttya*. [Bologna process and learning during life]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БАЛАНУЦА Олександр Олександрович – кандидат економічних наук, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Кувейті.

Наукові інтереси: безперервна освіта, професійна підготовка майбутніх дипломатів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BALANUTSA Oleksandr Oleksandrovych – Candidate of Economical Sciences, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the State of Kuwait.

Circle of scientific interests: continuous education, professional training of future diplomats.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2021 р.